

includes a specific topic, a list of expressions of speech etiquette, lexical and grammatical material, one monologue, several dialogical texts, exercises that develop the skills of oral foreign language. For example, when developing a textbook for second-year students in the specialty "Tourism", one can choose the following topics-cycles based on a textbook on the "Basic concepts and definitions: Travel and Tourism":

Border statistics: Immigration controls/ E/D cards/Border survey.

Data from collective accommodation: Administrative data (i.e. registration of guests)/ Surveys (i.e. business statistics)/

Data from international transport: TboP/Civil aviation statistics

Household surveys: CATI /CAPI

Surveys at "tourism" attractions (i.e. guest inquiries) the lexical and grammatical material is selected taking into account the English language programs of future specialists in the field of tourism, the level of students' knowledge, and the content of textual material. Within each topic, tasks for independent work are developed. This contributes to the communicative activity of students.

So, in this article we talked about the development of a system of exercises for teaching speaking to future tourism professionals at an advanced stage of training, the selection of texts by profession, and the organization of educational material on thematic cycles. Our study will help in the preparation of a textbook in English for students, future specialists in the field of tourism.

References:

1. Johnson, K. (2017). *An introduction to foreign language learning and teaching*. Routledge.
2. Hughes, R., & Reed, B. S. (2016). *Teaching and researching speaking*. Routledge.
3. Hinkel, E. (2018). *Teaching speaking in integrated-skills classes*. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1-6.
4. Nunan, D. (2018). *Teaching Speaking to Young Learners*. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1-8.
5. Burns, A., & Siegel, J. (Eds.). (2017). *International Perspectives on Teaching the Four Skills in ELT: Listening, Speaking, Reading, Writing*. Springer.

МРНТИ 14.07.09

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-5496.38>

А.К. Амантаева¹ Ж.Б. Чилдибаев² Ж.А. Лахбаева³

¹²Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ. Қазақстан

³Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ОҚЫТУШЫ МАМАННЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Мақалада болашақ мамандарға экологиялық мәдениетті қалыптастырудың маңызы, оның құрамдас бөліктері және қоғамның әр мүшесі үшін оның қалыптасуының мүмкін жолдары қарастырылған. Экология ғылымы адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар, экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі - адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі қарастырылған. Сонымен қатар экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениетті қалыптастыруда негізгі бір көрсеткіш болып табылады. «Экологиялық мәдениет» сөзінің мәнін ашу мақсатында көптеген ғалым-педагогтардың берген анықтамасына талдау жасалып, ұсынылып отыр.

Түйін сөздер: Қоршаған орта, экология, биоалуантүрлілік, экологиялық білім мен тәрбие, экологиялық мәдениет, экологиялық құзыреттілік.

А.К. Amantayeva¹ Zh.B. Childibayev² Zh.A. Lakhbayeva³

¹²Kazakhstan at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan
³KazNU Al-Farabi,
Almaty, Kazakhstan

ECOLOGICAL COMPETENCE OF THE TEACHER BASICS FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE STUDENTS

Abstract

The article considers the importance of the formation of ecological culture of future specialists, its components and possible ways of formation for each member of society. Environmental science as an aspect environmental literacy mankind, one of the main tasks environmental education is the formation of human environmental literacy, which is based on human cognitive activity and assumes the possibility applying the acquired knowledge in everyday life and solving current environmental problems. At the same time, environmental competence is one of the main indicators in the formation environmental culture. In order to reveal the essence of the word «ecological culture» the definition many scientists and teachers is recommended.

Keywords: Environment, ecology, biodiversity, ecological education and upbringing, ecological culture, ecological competence.

А.К. Амантаева¹ Ж.Б. Чилдибаев² Ж.А. Лахбаева³

¹²КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан
³КазНУ им. Аль - Фараби,
г. Алматы, Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассмотрена значение формирования экологической культуры будущих специалистов, ее составные части и возможные пути формирования для каждого члена общества. Экологическая наука как аспект экологической грамотности человечества, одна из главных задач экологического образования-формирование экологической грамотности человека, которая базируется на познавательной активности человека и предполагает возможность применения полученных знаний в повседневной жизни и решения актуальных проблем экологии. Вместе с тем, экологическая компетентность является одним из основных показателей в формировании экологической культуры. В целях раскрытия сущности слова «экологическая культура» рекомендовано определение многих ученых-педагогов.

Ключевые слова: Окружающая среда, экология, биоразнообразие, экологическое образование и воспитание, экологическая культура, экологическая компетентность.

Адамзат табиғаттың ұзақ даму жолындағы бір кезеңі ретінде онымен бірге дамып, қазір шырқау шегіне жетті десек те болады. Осы уақыт ішінде адамның ақыл – ойын шикізат қорларын өндіру, пайдалану, тұтыну және қоршаған отраны қорғау мәселелері биледі. Бірақ бұл екі мәселеге адамның көзқарасы бірдей болған жоқ. Соңғы жүз жылдың бедерінде бірінші мәселе басымдыққа ие болып, табиғат қорғау мәселесі өгейдің күйін кешті. Әрине, орманды аяусыз қырқып, жалпы өсімдік әлемін аздырып - тоздырып, жан – жануарларды қырып – жойып, құнарлы жерлерді шөлге айналдырып, жер қойнауынан мұнай, газ, руда, көмір қорларын есепсіз алып, қоршаған ортаны ластаумен тұншықтырып, экономиканы нығайтуға болатынына көзіміз жетті. Бірақ осы өткінші пайданың нәтижесінде қоршаған ортаның күйін апатты жағдайға жақындату арқылы адам өзінің басына қатерлі мәселе тауып алғаны да шындық. Осындай эгоистік іс – қимылымыздың нәтижесінде қазір біз

тіршілік етіп отырған орта орасан жылдымдықпен бұзылу үстінде. Егер біз осы қатерлі процеске тоқтау қоя алмасак, онда оның ақыры не боларын ойлаудың өзі қорқынышты.

Жаңа ғасырдың басында, әлемнің түкпір-түкпірінде, үкіметтер мен халықаралық ұйымдар деңгейінде, мектеп оқушылары мен кәсіпкерлер, қарапайым адамдар арасында «жер биосферасын адамзаттың экологиялық тауашасы ретінде сақтау» туралы түсінік пен сенімділік дамып келеді. Сәйкесінше, «қазіргі уақытта біздің қоғамның барлық салаларындағы дағдарыстық құбылыстар экологиялық білім беру мақсатына жетуге кедергі келтіруде. Экологиялық қажеттілік шеңберінде экологиялық мәдениетті, экологиялық жауапкершілікті қалыптастыру процесінде бұл планетада тіршіліктің барлық көріністерінің сақталуын талап ету жеке бас бостандығының өлшемі ретінде ескеру қажет [1, 3 б.].

Биологиялық білім берудің мазмұны білім беру процесінің іске асырылуына қарай нақты кәсіптік қызметке барынша жақындауы тиіс екендігін көздейді. Жоғары педагогикалық білім берудің білім беру бағдарламасының мазмұнын жаңарту қажеттілігі қоғамның болашақ биология мұғаліміне қойылатын талаптан туындады, ол шығармашылық қызметке қабілетті, белгілі бір құзыреттілік спектріне ие тұлға ретінде көрінеді.

Педагогтердің кәсіби деңгейін арттыру білім беру жүйесінде Қазақстанның мемлекеттік саясатының маңызды бөлігі болып табылады. Бұл Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына арнаған "Әлеуметтік жаңғыртудың жаңа кезеңі" атты Жолдауында атап өтілді. Мемлекет басшысы әлеуметтік салаға ерекше көңіл бөлді және педагогикалық қоғам алдына білім беру сапасын арттыру міндетін қойды[2, 12 б.].

Қазіргі экологиялық дағдарыстың бірқатар ерекшеліктері бар. Біріншіден, бұл жаһандық сипатта, яғни ол бүкіл ғаламшарды қамтиды. Екінші ерекшелігі - адам қызметінің нәтижесінде қоршаған ортаның өзгеруі, тіршілікті қамтамасыз етудің негізгі жүйелеріне өз әсерін тигізді. Оның белгілері - климаттың өзгеру қаупі, планетаның түрлілік санының азаюы, популяциялық жарылыс және қоршаған ортаның кең көлемді ластануы. Қазіргі экологиялық дағдарыстың үшінші ерекшелігі - қоршаған ортадағы теріс өзгерістердің қарқыны бұрын-соңды болмаған жоғары дәрежеде өсуде. Төртінші ерекшелігі қазіргі экологиялық дағдарыс қайтымсыз болып, экологиялық апатқа айналуы мүмкін деп санауға болады, демек ол бүкіл адамзаттың ғана емес, сонымен бірге жер бетіндегі тіршіліктің барлығына қауіп төндіреді. Қазіргі экологиялық дағдарыстың бесінші ерекшелігі – барлығы адаммен жасалып отыр, демек белсенді әрекетке ынталандырады.

Экология ғылымы адамзаттың экологиялық сауаттылық аспектісі ретінде көптеген жаңа тұжырымдамалар, экологиялық білімнің басты міндеттерінің бірі - адамның экологиялық сауаттылығын қалыптастыру, ол адамның танымдық белсенділігіне негізделеді және алынған білімдерді күнделікті тұрмыста қолдану және экологияның өзекті мәселелерін шешуде қолдану мүмкіндігі қарастырылған. Экологиялық білім қоғам мен табиғат арасындағы қатынастарды үйлестіруде басым бағыт болып танылды. Сонымен қатар білім беру жүйесінде экологиялық құзыреттілікке деген қызығушылық артып отырғандығы, оған себеп «Жаңа жүйе» ретінде қалыптасқан әмбебап дағдылар және білім алушының жеке жауапкершілігі, өзіндік жұмыс жасау тәжірибесі сияқты жаңа білім беру мазмұны мен оның нәтижесінің өзгеруі. Болашақ мұғалімнің экологиялық құзыреттілігін дамыту - қазіргі заманауи білім берудің стратегиялық міндеттерінің бірі болып отыр.

Қоршаған ортамен үйлесімділікті қалпына келтіру үшін адамдар өздерін өзгертуі керек. Ал ол адам баласында экологиялық мәдениетті тәрбиелеген жағдайда ғана мүмкін болады. Сондай-ақ, экологиялық білімнің дамуы қоғамның экологиялық мәдениетін қалыптастырудың негізі ретінде: білім берудің барлық деңгейлеріндегі оқу бағдарламаларына экологиялық мәселелер мен тұрақты дамуды енгізу арқылы үздіксіз экологиялық білім беру жүйесін қалыптастыру; міндетті және қосымша білім беру жүйесінің барлық деңгейлері үшін экология саласындағы кадрларды даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру; экологиялық білім беруді мемлекеттік қолдау қажет; табиғи жүйелердің экологиялық сыйымдылығын және олардың тұрақтылық шектерін анықтау; экологиялық таза және ресурстарды үнемдейтін технологияларды, өндірістерді, шикізат түрлерін, материалдарды, бұйымдар мен жабдықтарды, оның ішінде ауыл шаруашылығында, биологиялық әртүрлілікті сақтау, биологиялық қауіпсіздіктің ғылыми негізін құру мәселесін зерттеу; климаттың мүмкін және аймақтық өзгерістері мен оның қоршаған ортаға зардаптарын зерттеу; экологиялық қауіптерді айқындаудың ғылыми негізін жасау; ластанудың алдын алу және жою, экологиялық қалпына келтіру және қауіпті қалдықтарды жою құралдары мен әдістерін жасау; қоршаған ортаны қорғау саласындағы

білімді және ғылыми зерттеулерді жүйелеу. Экологиялық мәдениет тұрғысынан Адам және биоәртүрлілік - бұл әлеуметтік-мәдени әртүрліліктің барлық түрлерін қамтитын мәдениеттердің бірлігі. Жалпы алғанда, экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениет және саналы қызмет сияқты категориялар жүйесінде негізгі болып табылады [3, 32 б.].

Бүгінгі таңда әлемді тану мен ондағы адамзаттың рөлін тану кез – келген білім-бұл әлем туралы білім, адамның жанама әрекеті, оның құндылықтары жүйесіне бағдарларды енгізу екенін ескермей мүмкін емес. Жаңа құндылық – экологиялық мәдениет пайда болды. Осы құндылықтың мағынасын ашу мақсатында педагог-ғалымдардың жұмысын қарастырдық.

«Экологиялық мәдениет» ұғымы ғылымда және қоғамның қоғамдық-саяси өмірінде ХХ ғасырдың екінші жартысында пайда болды. Оның ғылыми өмірге енуі кеңестік мәдениеттанушы Л. Н. Коганның «Дамыған социалистік қоғамның экологиялық мәдениеті» атты еңбегімен байланысты, автор өз идеяларын «Ғылыми және технологиялық прогрестің идеялық және теориялық мәселелері» атты конференциясында баяндама түрінде бөлісті.

Экологиялық - мәдени тәсіл әртүрлі әлеуметтік құбылыстарды зерттеу үшін кеңінен қолданыла бастады. Атап айтқанда, экологиялық мәдениеттің мәселелері қазіргі психологияда кеңінен талқыланады. ««Адам - қоғам - табиғат» жүйесіндегі қатынастардың мінез-құлық ерекшеліктерін зерттейтін бағыт қалыптастырылды», - экологиялық психология (Дж. Гибсон, Дж. Голд, С. Д. Дерябо, Дж. Фаст, Э. Холл, М. Черноушек, В. А. Ясвин).

Адамның индивидуалды-жеке және әлеуметтік - ұйымдасқан контекстінде экологиялық мәдениетті түсіну, адамның мінез-құлқының табиғатына әсет ететін экоәлеуметтік қасиеттері мен мәдени кеңістігін айқындауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта әлеуметтік-экологиялық дискурста «экологиялық мәдениет» түсінігінің нақты бір анықтамасы жоқ, ол тұжырымдаманың күрделілігімен және оны қолдану аясының кеңдігімен түсіндіріледі.

Кейбір зерттеушілер анықтаманы кеңінен береді, В.В. Бахаревтың көз қарасы бойынша, экологиялық мәдениет дегеніміз - бұл «жалпыға бірдей және өзін-өзі құрметтейтін этникалық рухани құндылықтардың бірлігі, экологиялық сана мен дүниетаным ерекшеліктері, қоршаған орта қызметі және табиғи тұтастық заңдарына сәйкес адамның қажеттіліктерін қанағаттандыру ...». Енді бір зерттеушілер экологиялық мәдениеттің аясын тек проблемалық тар шеңберде пайдаланған дұрыс деген ұстанымда [4, 28 б.].

«Экологиялық мәдениет - бұл адам өмірінің табиғи ортамен өзара әрекеттесуінде, салауатты өмір салтын қалыптастыруға, елдің және әр адамның экологиялық қауіпсіздігінің орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал ететін мұра және қалыптасқан тәжірибе», - деп Қазақстан Республикасының экологиялық білім тұжырымдамасында көрсетілген. Бұл пікірмен Ж.О.Жилбаев және Е.Б.Нурлановта келіседі. Олардың пайымдауынша, экологиялық мәдениет – тек жинақталып қана қоймай, ұрпақтан-ұрпаққа мұра болатын тәжірибе [5, 7 б.].

М.Х. Ахметова өз жұмыстарында экологиялық мәдениетті «қоғам мен қоршаған ортаның өзара әрекеттесуінің гормоналды әдісін көрсететін, табиғатқа саналы қарым-қатынасты және табиғатты басқаруды жетілдіруге практикалық қатысуды сипаттайтын қоғамның жалпы мәдениетінің ерекше бөлімі» деп анықтама беріп, субъектінің экологиялық мәдениетінің моделін ұсынады: экологиялық білім (экологиялық көзқарас, құндылықтар, нормалар, сенімдер, экологиялық білім) және экологиялық көрсеткіштер (экологиялық мінез-құлық, экологиялық өмір салты, экологиялық белсенділік) [6, 33 б.].

Экологиялық мәдениет - күрделі психикалық қалыптасулардың бірі. Педагогика классиктерінің еңбектеріне жүгінсек, табиғатта олар әр адамның ақыл-ойы мен сезімдерін тәрбиелеудің сарқылмас қайнар көзін көретінін көреміз.

О.В. Карпова экологиялық мәдениет анықтамасын келесідей толықтырады: экологиялық мәдениет дегеніміз - адамның табиғатпен, өзін қоршаған әлеммен және ғаламмен, өз өзімен және басқа адамдармен байланысының ерекше адами формасы [7, 138 б.].

Экологиялық мәдениетті, кейбір авторлардың пікірінше, екі саланың - материалдық және рухани, яғни экологиялық сананың және әлеуметтік-экологиялық қызметтің бірлігінде қарастыру керек. Экологиялық мәдениетті, басқа авторлар атап өткендей, субъект бойынша зерттеу керек. Үшінші топ авторлары экологиялық мәдениетті, әртүрлі мәдени топтарда экологиялық мәдениетті қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздерін қарастырудың әдіснамалық мәселелерін бөліп көрсеткен дұрыс деп санайды.

С.Н. Глазачевтың көз қарасы бойынша, экологиялық мәдениет дегеніміз - адамның эко-элеуметтік болмыстағы маңызды күштерін іске асырудың өлшемі мен тәсілі, жалпыадамзаттық өзін-өзі анықтаудың, жеке тұлғаның көрінісі, адамның тек табиғаттың бір бөлігі екенін түсіну, яғни жаңа экологиялық дүниетаным мен көзқарасты тәрбиелеу, әлемнің бір бөлігі ретінде өзін-өзі тану [8, 12 б.].

Н.И. Симоненконың айтуынша, экологиялық мәдениеттің пайда болуының алғышарты - сыртқы мәдениетке қатысты адамның ішкі мәдениетін басымдықпен бөлу және онда ішкі мәдениет табиғи процестердің табиғи бағыты бойынша теріс әсер ету шарасын сақтау идеясына сүйене отырып, экологиялық маңызды болып табылады [9, 20 б.].

Сонымен, жоғарыда берілген анықтамалардан экологиялық мәдениетті біз ең алдымен экологиялық сана мен дүниетанымның қалыптасуы деп түсінеміз.

Экологиялық білім мен тәрбиенің деңгейі адамның табиғи ортадағы мінез-құлық ережелері туралы не білетіндігімен емес, оны қалай орындайтындығымен және қоршаған орта мен ондағы әртүрлі әрекеттер туралы эмоционалды алаңдауымен байланысты. Экологиялық мінез-құлықта тек білім ғана емес, сонымен бірге оқушылардың сезімдері де маңызды. Д.С. Ермаков құзіреттілік сезімдердің өзара байланысы ретінде анықтайды - білім - сана - мінез - құлық - қызмет. Сондықтан оқытудағы ең қолайлы форма ретінде құзіреттілікті қалыптастыруға негізделген модель болуы керек. Оның пікірінше, шешім қабылдаудағы құзіреттілікті қалыптастыру моделі төрт деңгейден тұрады: 1) бейсаналық қабілетсіздік (адам өз іс-әрекетінің экологиялық тұрғыдан орынсыз екенін түсінбейді); 2) саналы біліксіздік; 3) хабардар етілген құзыреттілік (олар алған дағдыларына сенімді емес, бірақ олар не талап етілетінін түсінеді және кезең-кезеңімен талдап, мәселені шеше алады); 4) бейсаналық құзыреттілік дұрыс әрекеттерді автоматты түрде орындаумен сипатталады. Бұл деңгейде білім алушы проблеманы шешудің әдістеріне емес, өзіне назар аударады. Берілген модель экологиялық білімге қоршаған орта мен адам қызметінің кері әсерлері туралы білімді қалыптастыруға емес, табиғи ортаның жағдайын жақсартудағы практикалық тәжірибені дамытуға, экологиялық мәселелерді анықтауға, зерттеуге және оларды шешуге білім алушылардың жеке қатысуына бағыттайды. Себебі, өмірде адам нақты проблемаларға тап болады, абстрактілі білім және идеялармен емес, өз кезегінде проблемаларды шешу барысында жаңа мотивтер, көзқарастар қалыптасады [10, 193 б.].

Отандық педагог К. Ш. Бакированың пікірінше экологиялық мәдениеттілік бұл - көпжоспарлы, жүйелі процесс, онда студенттерді ғылыми-жаратылыстану білімі мен дағдысына бағытталған, зерттеушілік дағды мен экологиялық мінез құлық пен экологиялық ойлаудың дамуы болашақ мұғалімдердің өзіне және басқа адамдар мен қоршаған ортаны белсенді қорғай алу позициясын ұстайды, сонымен қатар өзін өзі үнемі дамыта отырып салауатты өмір салтын ұстану [11, 46 б.].

Жоғарыда келтірілген көптеген педагог-ғалымдардың жұмыстарын зерделей келе адам-табиғат жүйесіндегі қатынастарды жақсарту және экологиялық бағдарланған адамды тәрбиелеу үшін балалардың жеке басының қалыптасуына тікелей әсер ететін болашақ мұғалімдердің экологиялық дайындығына ерекше назар аудару қажет. Яғни экологиялық құзыреттілік экологиялық мәдениетті жүзеге асыру үшін қажет пікірге туындады. Оны М.О. Искакованың берген анықтамасы да дәлелдейді, «Экологиялық құзіреттілік - педагогикалық өзара іс-қимылға барлық қатысушылардың экологиялық мәдениетін көтеруге көмектесетін тиімді экологиялық-білім беру кеңістігін құруға және қолдауға бағытталған экологиялық-педагогикалық іс-әрекетке қабілеттілік пен дайындық» [12, 49 б.].

Білім мен құндылықтар экологиялық сана қалыптасуына әсер етеді, экологиялық көзқарастың негізін қалайтын нанымға айналады. Өз кезегінде, дүниетаным жеке тұлғаның идеалдарын айқындайды, табиғатқа деген көзқарасты анықтайды, олар табиғат қорғау іс-шаралары - іс-әрекеттер, амалдар, мінез-құлықтар, әдеттерден көрінеді. Басқаша айтқанда, экологиялық мінез-құлық экологиялық сана мазмұнын жүзеге асырудың салдары болып табылады. Яғни, экологиялық сана - белсенді өмірлік ұстаным, қоғамдық маңызы бар экологиялық іс-шараларды ұйымдастыру мен өткізудегі бастаманың көрінісі, құндылықты бағдарлар мен ұстанымдарды қалыптастыру негізінде өзін-өзі жетілдіру процесі болып табылады.

Қорыта келгенде, экологиялық білім мазмұнындағы компоненттер негізінде білім алушылардың экологиялық құзыреттілігін дамыту туған өлкенің қорғауға қабілетті, өн бойына ұлттық патриотизм дарыған, жаһандық білім беру кеңістігінде бәсекелестікке қабілетті тұлға қалыптасқаны сөзсіз. Сондықтан да орта мектеп, жоғары оқу орындарында барлық пәндердің (әсіресе, жаратылыстану) мазмұнында экологиялық құзыреттілікті қалыптастыру және дамыту жүйелі түрде берілуі тиіс. Нәтижесінде өскелең ұрпақ бойында экологиялық әдеп, мінез - құлық, экологиялық сана және экологиялық мәдениет қалыптасады.

Біздің ойымызша, экологиялық құзіреттіліктің ерекшелігі оның практикалық бағыттылығында, яғни ол практикадан тыс болуы мүмкін емес. Сәйкесінше, экологиялық құзіреттілік экологиялық мәдениеттің қалыптасуының бір көрсеткіші болып табылады және экологиялық сауаттылықтың жеке тұлғаның экологиялық мәдениетіне ауысуының буыны болып табылады (экологиялық сауаттылық - экологиялық құзіреттілік - экологиялық мәдениет).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А. Нұрғызарынов, Ж. Шілдебаев. *Экология және тұрақты даму*//Астана-2014ж.3 б.
2. *Послание Главы государства народу Казахстана*. – Нур-Султана, Акорда, 02.09.2019.
3. А.Амантаева, Ж.Шілдебаев. *Оқу үдерісінде болашақ биолог мұғалімдердің экологиялық құзыреттілігін дамыту мәселелері*//Абай ат.ҚазҰПУ Хабаршысы, «Педагогика ғылымдары» сериясы, №1(61), 2019 ж. 32 с.
4. Бахарев В.В. *ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА СОЦИУМА КАК СИСТЕМА*:автореф. ...док.соц.наук.- Саранск, 2000 г. 28 с.
5. Жилбаев Ж. О. *Стратегия развития экологического образования и воспитания в современном Казахстане Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. Т. 3. – 2014 г. – №4. – 7с.*
6. Ахметова М.Х. *Экологическая компетентность учащейся молодежи многопромышленного города: социологияческий аспект: на примере гг.Набережные Челны и Нижнекамска: дисс:...* канд.соцоло.наук: 22.00.04 – Москва, 2009 г. 33 с.
7. Карпова О.В. *Формирование экологической культуры личности как социальный процесс: дисс. ...канд.соц.наук.-Алматы: КазНУ, 2003-138 с.*
8. Глазачев С. Н. *Экологическая культура в международной парадигме развития // Вестник МГГУ им. М. А. Шолохова: серия «Социально-экологические технологии». – М., 2013. – № 1. 12 с.*
9. Симоненко, Н. И. *Экологическая культура как основание образовательной парадигмы: философско-культурный аспект : автореф. дис. ...канд. философ. наук. Челябинск, 2012. – 20 с.*
10. Ермаков Д.С. *Применение компетентностного подхода в экологическом образовании школьников // Вестник РУДН: Серия «Психология и педагогика». — 2007. — № 3, 193 с.*
11. Бакирова К.Ш. *Теоретико-методологические основы формирования экологической культуры студентов педагогического вуза:автореф. ... док.пед.наук. - Алматы, 2010 г. - 46 с.*
12. Искакова М.О. *Формирование экологической компетентности будущих учителей начальных классов (на примере вузов Казахстана): дисс...канд.пед.наук:13.00.01.- Москва, 2017 г. - 49 с.*